

- коли є необхідність фіксації обстановки допиту (була вона спокійна чи ні, у якому тоні проводився допит, як відповідав на питання обвинувачений тощо);

- коли неповнолітній обвинувачений змінює, чи може змінити, свої показання чи відмовитись від них;

- коли неповнолітній обвинувачений раніш давав показання відносно до-  
рослих співучасників злочину, і слідчий прогнозує можливість зміни цих пока-  
зань.

Слідчий заздалегідь повинен приготувати необхідні технічні засоби та запросити спеціалістів для проведення технічної фіксації результатів допиту.

*Надійшла до редколегії 17.03.2000*

#### Список літератури:

1. Порубов Н.И. Допрос в советском уголовном судопроизводстве. Минск, 1973. 2. Криминалистика / Под. ред. Р.С.Белкина, М., 1999. 3. Криминалистика / Под.ред. Р.С.Белкина, М., 1998.

*О. І. Белова*

#### ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТАКТИКИ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ ДІЙ ПО СПРАВАХ ЩОДО ЗЛОЧИНІВ НЕПОВНОЛІТНІХ

Злочини за участю неповнолітніх, зазнавши в останні роки якісних і кількісних змін, викликають усе більше занепокоєння в суспільстві. У зв'язку з цим актуалізується проблема ефективного розслідування таких злочинних проявів. У пошуку шляхів оптимізації діяльності слідчого з розкриття і розслідування злочинів неповнолітніх уявляється обґрунтованим використання методології інформаційного підходу всіх значимих обставин.

Побудова оптимальної моделі розслідування потребує й упорядкування усіх використовуваних слідчим інформаційних ресурсів. Таким чином, інформаційне забезпечення розслідування злочину може бути подано системою знань, що класифікується по декільким ієрархічним рівням: криміналістичне знання про злочинну діяльність, нормативно-методичне забезпечення і рівень знання про злочинну діяльність (у вигляді узагальнених криміналістичних зведень про суб'єктів, що скоїли раніше злочини, засоби їх скоєння) [1, с.98].

Належним чином проаналізована, приведена до необхідної змістовної системи інформація стає потужним засобом у руках слідчого. Отже, ефективність функціонування всієї системи фахової діяльності й узагальнення слідчого в межах розслідування злочинів знаходиться в прямій залежності від обсягу і якості інформації, що знаходиться в його розпорядженні. Це обумовлюється, по-перше, складністю, багатоаспектністю і високим динамізмом процесу розслідування, а по-друге, широтою і різнобічністю використовуваної в управлінні інформаційної бази, що містить зведення суспільно-політичного, соціологічного, психологічно-го, правого, криміналістичного й іншого порядку.

Відомо, що злочин є подією минулого, яку слідчий безпосередньо не спостерігає. Тому, щоб його розкрити слідчому потрібна інформація про нього. Існують два взаємозалежних шляхи. Перший характеризується тим, що слідчий виявляє і досліджує матеріальні об'єкти (речі) – носії інформації щодо минулої події. Другий шлях розкриття злочинів пов'язаний з пошуком людей, що стикалися з подією злочину або були його учасниками, і в силу цього стали «джерелами» інформації щодо нього, і «прочитанням» слідів пам'яті – витягом інформації з їх свідомості. Вирішити цю проблему поза рамками спілкування неможливо.

Одним з основних методів спілкування й одержання інформації є допит. Особливості одержання інформації під час допиту неповнолітніх у значній мірі обумовлені особливостями їх психіки (підвищеною сугестивністю і самонавіюваністю, схильністю до фантазування, високою емоційністю тощо), незначним або відсутнім життєвим досвідом, що нерідко призводить до неправильної оцінки ними розслідуваної події.

Істотним чинником підготовки до допиту неповнолітнього є ознайомлення з даними щодо особистості допитуваного. Особливості вивчення даних про підлітка полягають у ймовірному характері одержуваної інформації. Більшість висновків, що ставляться до характеристики особистості допитуваного, приблизні, оскільки інформація, що лежить в їх основі, обумовлена комплексом причин поведінки даної особи, які не завжди вдається встановити [2, с.207].

При одержанні інформації зі справ про злочини неповнолітніх повинні враховуватися слідчим не тільки ті риси і властивості особистості, що відрізняють усіх неповнолітніх від дорослих, але і ті характерні саме для підлітків, що чинять правопорушення. Особливості таких підлітків значимі при визначенні предмета доведення, у процесі планування слідства і при розробці тактики окремих слідчих дій.

Інформованість передбачає знання фактів щодо дійсного положення справ [3, с.28]. Вона є найважливішою передумовою успішного проведення слідчих дій по справах неповнолітніх.

У теорії управління під інформацією прийнято розуміти сукупність зведень про зміни, що відбуваються в системі і навколишньому її середовищі, що знижує рівень неповності наших знань про конкретний об'єкт, а також обмін даними між людьми [4, с.16].

Головне завдання інформаційної системи полягає в тому, щоб на базі вихідних даних одержати повторну підсумкову інформацію, що є основою для ухвалення рішення.

Для інформаційного забезпечення тактики слідчих дій по справах неповнолітніх необхідно:

– систематизувати всі джерела інформації, що характеризують стан злочинності серед неповнолітніх;

– розробити уніфіковану методику аналізу зазначеної інформації і діяльності слідчого щодо виконання поставлених перед ним завдань стосовно ефективності тактики слідчих дій по справах неповнолітніх [5, с.59].

Вважаємо, що інформаційне забезпечення діяльності слідчих органів, що розслідують справи неповнолітніх, включає:

– збір інформації (визначення її кількості і якості, необхідного і достатнього для вирішення завдань, що стоять перед слідчим, який проводить попереднє розслідування по справах неповнолітніх);

– забезпечення систематизованості справ наступного опрацювання ;

– опрацювання зібраної інформації (аналіз, узагальнення, виявлення співвідношень і залежностей, забезпечення достовірності);

– доведення результатів аналізу до інших суб'єктів (визначення кола останніх, що повинні бути інформовані; визначення обсягу і характеру інформації, що доводиться до суб'єктів, підготовка документів, формування висновків і пропозицій).

Отже, опрацювання зібраної інформації є одним з найважливіших завдань інформаційного забезпечення діяльності слідчих органів при розслідуванні справ неповнолітніх.

На практиці всі слідчі в залежності від характеру розв'язуваних ними завдань проводять зазначену роботу, результати якої є основою для розробки планів слідчих дій і прийняття рішень по кримінальних справах [6, с.176].

Етапи аналізу інформації щодо справ неповнолітніх можна узагальнити таким чином:

– вибір теми для вивчення, що визначається потребами практики з урахуванням стану дотримання законів при розслідуванні справ неповнолітніх;

– формулювання цілей дослідження, що можуть полягати в тому, щоб дати цифрову характеристику стану, рівня, структури, динаміки злочинності серед неповнолітніх; виявити статистичні зв'язки, залежність, співвідношення, закономірності в стані, структурі, динаміці порушень законів неповнолітніми; з'ясувати тенденції, пов'язані з дотриманням законів неповнолітніми і спробувати спрогнозувати ситуацію;

– установити «тривожні» моменти в характері порушень законів, позитивне і негативне в діяльності слідчих органів, що здійснюють попереднє розслідування по справам неповнолітніх, щоб на підставі цих даних своєчасно прийняти рішення, розробити заходи для усунення недоліків, а також порушень законів і притягненню винних осіб до відповідальності.

Для вирішення проблеми інформаційного забезпечення необхідно систематизоване і цілеспрямоване здійснення збору зведень, їх оцінка і використання в розслідуванні. Таким чином, одним з напрямків вирішення цієї проблеми є розробка спеціальної методики роботи з інформацією та її впровадженням у розслідування злочинів, скоєних неповнолітніми.

Практика свідчить, що оцінити інформацію, яка містить у собі підготовку висновків щодо ефективності тактики слідчих дій і збір додаткових матеріалів, а також здійснити контроль на стадії попереднього слідства достатньо складно. Зазначені обставини і визначають практичне значення інформаційного забезпечення тактики слідчих дій, зокрема при проведенні розслідування по справах щодо злочинів неповнолітніх [7, с.25].

*Надійшла до редколегії 14.01.2000*

#### Список літератури:

1. Лукашевич В.Г. Криминалистическая теория общения: постановка проблемы, методика исследования, перспективы исследования. К., 1993. 2. Миньковский Г.М. Расследование и судебное разбирательство дел о преступлениях несовершеннолетних. М., 1974. 3. Марчук Ф. Щодо інформаційно-аналітичного забезпечення органів прокуратури // Право України. 1998. № 99. 4. Селиванов Н.А. Советская криминалистика. Система понятий. М., 1982. 5. Куц Г.Г. Інформаційне забезпечення судової діяльності // Вісник Верховного Суду України. 1998. № 2. 6. Белкин Р.С., Лившиц Е.М. Тактика следственных действий. М., 1997. 7. Белкин Р.С. Общая теория советской криминалистики. Саратов, 1986.

*Р.Л.Степанюк*

#### ПРО ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПІДГОТОВЧІ ЗАХОДИ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПОРУШЕННЯМИ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО БЮДЖЕТНУ СИСТЕМУ

Специфіка складу злочину, передбаченого ст.80<sup>3</sup> КК України, обумовлює необхідність проведення слідчим певних організаційно-підготовчих дій при порушенні кримінальної справи даної категорії. Вони є необхідною умовою успіху у розслідуванні. Ці дії не мають нормативного регулювання і їх зміст повністю залежить від знань та практичного досвіду особи, що проводить розслідування. Але саме їх зараз і не вистачає у зв'язку з новизною цих злочинів і складнощами у регулюванні такої складної сфери як формування бюджету. Відсутня поки що і методична література з цих питань.

Безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст.80<sup>3</sup> КК, є встановлений законом порядок використання фінансових ресурсів в бюджетній системі України. Законом встановлено конкретні види порушень бюджетного законодавства з боку посадових осіб, які визнаються злочинними при умові, що предметом цих порушень були бюджетні кошти в великому розмірі. До таких порушень закон відносить:

а) використання бюджетних коштів не у відповідності з їх цільовим призначенням, тобто фінансування за рахунок бюджету видатків, що зовсім не передбачені статтями видатків затвердженого бюджету, або фінансування одних статей видатків бюджету за рахунок інших статей, а також використання бюджетних коштів з порушенням встановленого порядку;

б) використання бюджетних коштів в обсягах, що перевищують встановлені межі видатків, що означає фінансування окремих або усіх статей видатків бюджетів в обсягах, що перевищують встановлені бюджетом;